

könyvtári és információs hálózatokban való részvételét illetően. Ennek megvalósítása főleg a harmadik feladatkörbe tartozik.

A könyvtárak gépesítése és számítógépes hálózatokba szervezése az Oktatási és Tudományos Minisztériumra, ezen belül a British Library-re vár. A British Library feladata e téren egyfelől az UK MARC és US MARC adatbázisokra épülő katalogizálási szolgáltatások kiépítése, másfelől olyan kutatások támogatása, amelyek a könyvtárakat abban támogatják, hogy miként tegyék kompatibilissé egymással a saját és a valamely külső központból beérkező on-line bibliográfiai rekordokat.

A British Library létrehozta *BLAISE* (*British Library Automated Information Service*) elnevezésű rendszerét, amely a MARC adatbázisok alapján katalogizálási és információkeresési, az amerikai *MEDLARS*-ból (*Medical Literature Analysis and Retrieval System*) pedig információkeresési szolgáltatásokat nyújt, és lehetővé teszi az eredeti dokumentumok on-line megrendelését is. A British Library nem kívánja monopolizálni a MARC szolgáltatásokat: az UK MARC adatbázisokat más szervezetek is megvehetik.

Az ICCSTI kezdeményezésére a *British Library*, az *Ipari Minisztérium*, a *Villamosmérnökök Intézete* (*Institution of Electrical Engineers, IEE*) és a *Kémiai Társaság* (*Chemical Society*) létrehozta az *Info-line* elnevezésű vállalkozást, amelyhez később a *Derwent Information Services* is csatlakozott. Az *Info-line* on-line szolgáltatásokat nyújt az *INSPEC*, a *Chemical Abstracts* és a *Derwent* adatbázisai alapján.

Az Egyesült Királyság az on-line információszolgáltatások tekintetében nem törekszik önállóságra: az angol Postaigazgatóság kapcsolatot biztosít az amerikai hálózatokhoz, az Európai Űrkutatási Központ hálózatához, valamint az 1979-ben indult EGK-hálózathoz, az *EURONET*-hez is.

Az on-line rendszerek témakörében feltétlenül megemlíthető még a Postaigazgatóság mostanában kiépülő *Prestel* elnevezésű szöveges adatszolgáltató rendszere, amely hírekről, tőzsdei árfolyamokról, sporteseményekről stb. nyújt tájékoztatást.*

Kormányzati és egyéb testületek közötti kapcsolatok

Az Egyesült Királyság információs tevékenysége, mint láttuk, kormányzati és nem kormányzati szervezetek között oszlik meg. Emiatt az információs politikának decentralizálnak kell lennie, aminek egyik legnagyobb problémája a decentralizált tevékenységek koordinálása. A koordinációs központok szerepét az Egyesült Királyságban az ICCSTI, a *British Library* és az *Info-line* játssza.

* Ismertetését lásd: TMT, 26. köt. 7–8. sz. 1979. p. 356–366.

A kapcsolatépítés fontos területe a kormány és a különféle műszaki, tudományos és információs közösségek közötti együttműködés kiépítése, amiért főleg a *British Library* felel. E tevékenysége keretében Kutatási és Fejlesztési Részlege az egyes szakterületek információs igényeire irányuló olyan kutatásokat támogat, amelyek fényt deríthetnek e közösségeknek az országos információs politikában betöltendő szerepére. Egy ilyen, a fizika területén végzett kutatás ajánlása indították el a *Royal Society*-nek (a brit tudományos akadémia szerepét tölti be) az Egyesült Királyság információs rendszerére irányuló átfogó kutatását.

A kormányzat és az ipar kapcsolata eddig szakágazati alapon valósult meg, de nemrégiben a *British Library* Kutatási és Fejlesztési Részlegének kezdeményezésére a *Brit Ipari Konföderáció* és az *Aslib* közös bizottságot hozott létre a kormányzattal való érintkezés céljából.

Az Egyesült Királyság egyébként nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy a kormányzat és a könyvtárosok és tájékoztatók szakmai közösségei között megfelelőek legyenek a kapcsolatok. Így pl. az Oktatási és Tudományos Minisztérium képviselteti magát az Angliára, Wales-re és Skóciára kiterjedő könyvtári tanácsadó szervezetekben.

Az Unesco különféle információs programjaiból kialakult egyesített program munkálatait országos bizottság irányítja, amely négy munkacsoportot hozott létre az információs program fejlesztésének, a brit részvételnek és a program munkálatairól szóló tájékoztatásnak a tanulmányozására és a velük kapcsolatos brit ajánlások megtételére.

[GRAY, J.: *National policies for scientific and technical information. The United Kingdom* = *Journal of Information Science*, 1. köt. 1. sz. 1979. p. 43–47.]

(Novák István)

Kutatási súlypontok, 1979–1981: a *British Library* R & D osztályának helyzetelemzése

Bevezetés

1. A *British Library* kutatási és fejlesztési osztálya (*Research & Development Division, RDD*) 1974-ben létesült az Oktatási és Tudományos Minisztérium (*Department of Education and Science, DES*) Tudományos és Műszaki Információs Hivatalának (*Office for Scientific and Technical Information, OSTI*) a Könyvtárhoz történt áthelyezésével. E változás egybeesett a kutatási

eredmények iránti elvárások jelentős növekedésével mind a könyvtári–információs gyakorlat, mind az elmélet oldaláról. Ezért az RDD, amelyet különböző testületek segítenek munkájában – mindenekelőtt az RDD tanácsadó bizottsága (*Advisory Committee of the RDD, ACORDD*) –, tekintettel pénzalapjának korlátozott voltára, nagy figyelmet szentel a *kutatások lehetséges céljainak s a súlypontok (priorities) megfelelő kijelölésének*.

2. A jelenleg fontosnak ítélt kutatási területek kijelölése nem tekintendő a kutatáspolitikai formális meghatározásának, hanem inkább a jövőbeli tevékenységet ösztönző irányelvek informális sorának.

3. Az RDD hasonló szerepet tölt be az információs és könyvtári kutatásban, mint a kutatási tanácsok a természet- és a társadalomtudományok vonatkozásában; erre azonban csak *akkor képes*, ha az ajánlott kutatások támogatásához *elegendő pénzalap áll a rendelkezésére*. A támogatott súlyponti kutatások eredet szempontjából lehetnek belsők, vagy kívülről kezdeményezettek.

4. A tervezés két lehetőség közt választható:

a) összpontosíthatja az erőket olyan programokra, amelyek a fáradságot megérő *eredménnyel kecsegtetnek*, vagy

b) nyomulhat előre széles fronton, s *ott jut eredményhez, ahol lehet*. Az RDD az első lehetőséget részesíti előnyben.

Jelenleg fontosnak tekintett kutatási területek

Informatikai alap kutatások

5. Az *alapkutatások fontossága* abban van, hogy mind a leendő alkalmazott kutatásokhoz, mind az informatikai kutatók jó felkészültségéhez nélkülözhetetlenek.

6. Az OSTI néhány évvel ezelőtt erőfeszítéseket tett az *informatikai alap kutatások* iránti érdeklődés felkeltésére. Az eredmény lehangoló volt: az alap kutatások iránti elkötelezettség száma ma is igen kicsiny.

7. A probléma újbóli megközelítése céljából az RDD az informatikai és könyvtári kutatók pályaképére vonatkozólag újonnan gyűjtött adatokat elemzett, s munkabizottságot szervezett, amelynek résztvevői *megvitatták az informatikai alap kutatások eredményeit és tendenciáit*.

8. Az elemzett adatok tanúsága szerint nincs megfelelő pályastruktúra az informatikai és könyvtári kutatások számára, hisz sok könyvtári és információs szakember *szabad idejében folytat elszigetelt kutatómunkát*.

9. A széles skálájú felmérés alapján a munkabizottság rámutatott arra, hogy *egyes témák nagyobb figyelmet érdemelnének*. Ezek közé tartozik az emberi mentális

folyamatok modelljeinek beillesztése az új információkereső rendszerekbe; interaktív intelligens terminálok használatának lehetősége operációs rendszerekben; más területek, így a természetes nyelvi feldolgozás és az adatbázis kezelő rendszerek eredményeinek lehető beépítése az informatikai kutatásba.

10. Az ACORDD a probléma megközelítésének legjobb jövőbeli útjaként azt ajánlotta, hogy *minden terület összefüggésében határozzák meg a súlyponti feladatokat* és így mozdítsák elő az alap- és az alkalmazott kutatások hasznos kölcsönhatását.

A technológia haladása

11. Az RDD e tevékenysége éveken át gyümölcsöző volt. A munka nagyrészt az *információkeresést és a könyvtári adatrögzítések kezelését* szolgáló on-line technikákra irányult. Néhány probléma azonban, mint a kooperatív katalogizálás vagy az információkereső technika, további kutatásra szorul.

12. Különösen széles tér nyílik a kutatásra a mikrofeldolgozás, a mini- és mikroszámítógépek, a szófeldolgozás, a faksimile-közvetítés, a holografikus és egyéb tárolóeszközök, valamint a távközlés újabb vívmányai témakörében. *Különösen termékenynek ígérkező kutatási szempontok:*

a) az új technikák lehetséges alkalmazásai a könyvtári–információs munkában;

b) két vagy több technika kölcsönhatásának módozatai az e munkában kifejtett hatásuk növelése céljából.

13. Az RDD-nek – bizonyos nehézségeket leküzdve – sikerült egy *kis szakértői csoportot* összehozni a különböző technológiák könyvtári és információs problémái iránt érdeklődő specialistákból.

14. E csoport eleinte az egész információs folyamatot tanulmányozta. Később az *input és output technikákra* s azok alkalmazási lehetőségeire összpontosította a figyelmét, továbbá a *holografikus tárolásra*, mint igen nagy információmennyiségek alacsony költség szinten való tárolásának eszközére.

15. Másik súlyponti feladata volt a csoportnak, hogy lehetőséget kapva nagy számítógépek használatára, *speciális kísérleteket* végezzen el velük.

16. Az RDD kísérleteket kezdeményezett a szófeldolgozó rendszerekkel s a Prestel-nek a helyi könyvtárak ún. *közösségi információs munkájában* való felhasználásával.

17. Az ACORDD arra kérte a csoportot, hogy különös figyelmet fordítson a *felhasználói szükségletekre*, tekintettel a könnyen használható és gazdaságilag elfogadható rendszerekre.

Tárgy szerinti kutatás

18. *Szemlék készültek* az információkutatás eredményeiről és további feladatairól a fizika, kémia, biológia és a mezőgazdaság, továbbiak vannak folyamatban az orvostudomány és a metallurgia területén. Munkacsoport vizsgálta a humán tudományok szükségleteit az informatika kutatása terén és egy kutatási szemlét kezdeményeztek a társadalomtudományi információra vonatkozólag.

19. További ajánlások:

a) a jelen beszámoló készítése idején *már hatást kifejtő kutatások* – pl. a felhasználók oktatása egyes diszciplínákban, a szinoptikus publikáció egy kísérlete;

b) kutatások, amelyek *a beszámoló időszaka óta fejtenek ki hatást* – pl. egy tanulmány a Royal Society természettudományi információs rendszeréről, egy másik a biológiai információ forrásairól a Bradford Egyetemen;

c) a továbbiakban kifejtendő hatású kutatások – pl. kölcsönhatás primer és szekunder információs anyagok közt;

d) nem kutatás, hanem *cselekvés ajánlása különböző intézmények számára* – pl. hogy a tudományos társaságok működjenek együtt könyvtári és információs egyesületekkel a kutatók információtechnikai képzése terén, vagy hogy a tudományos folyóiratok szerkesztőit beszéljék rá információs cikkek közzlésére a szakterületükön.

20. *A humán tudományok munkaközössége* tanulmányozta az információkeresési szokásokat, az irodalom terjedelmét és növekedését, a bibliográfiai számbavétel megszokott csatornáit elkerülő helyi irodalom problémáját, és 1979. évi szemináriumán megvitatta a további munkára vonatkozó gondolatokat.

21. *A társadalomtudományok* területén újabban a gyakorlati felhasználók számára nyújtandó információval kapcsolatos kísérletekre összpontosult a figyelem.

Felhasználói szempontú kutatás

22–25. E kutatási irány megélenkülésének fő tényezői: a Sheffieldi Egyetem Felhasználókat Tanulmányozó Kutatási Központjának (*Centre for Research on User Studies, CRUS*) munkája, amely főleg *a metodológia és a kutatási eredmények értékének megjavítására irányul*; az Aslib-ben folyó munka a könyvtárak és információs szolgálatok címtáira vonatkozólag; és a felhasználók oktatását célzó különböző kísérletek. Újabban a hangsúly a felhasználók különböző kategóriái számára kifejlesztendő információs szolgálatok irányába tolódott el, pl. a lakossági információs szolgálat, szolgálat a helyi közigazgatás (tanácsstagok és tisztviselők) számára és szolgálatok az ipar és a kereskedelem számára.

Könyvtár- és információpolitikai szempontú kutatás

26. A kutatásnak ez az ága arra irányul, hogy *adatokkal lássa el a könyvtár- és információpolitikai téren tevékeny különféle szervezeteket* úm. a központi és a helyi közigazgatást, a kiadói, könyvtári, információs szolgálati, felhasználói társulásokat stb. Egy munkaközösség megvizsgálta a nemzetközi információs rendszerekkel folytatott brit együttműködés eredményeit.

27. A jelenleg támogatott programok közül a legjelentősebb az, amely az „*interfirm comparisons*” (cégek közti összehasonlítás) technikáját próbálja ki könyvtárakra vonatkozólag.

Szervezési szempontú kutatás

28–29. E kutatási irányt azelőtt főleg a „*műhelytanulmányoknak*” nevezett *adatgyűjtő és elemző munkák* képviselték. Újabban nagyobb hangsúlyt helyeznek a könyvtárszervezés specifikus problémáira, ezek közt is a könyvtárak gyűjtő és állományapasztó politikáját segítő tanulmányokra.

30. Az RDD egy felmérést kezdeményezett az eddig elvégzett s a még elvégzendő munkára vonatkozólag. Ennek során a jó gyakorlatot előmozdító kézikönyv szerkesztése lebegett szeme előtt.

Az információ gazdasági aspektusaira vonatkozó kutatások

31–32. *A költség/hatékonyság és a költség/haszon* tanulmányozásának tervezése nehéznek bizonyult, és hasztalan igyekeztek a közzgazdászokat rávenni, hogy e problémákkal birkózzanak meg.

Könyvtári és információs szakemberek képzésére vonatkozó kutatások

33–34. E területen főleg az oktatás technikájára, továbbá *könyvtárak és információs központok személyzetfejlesztési* és pályakép-problémáira vonatkozó kutatások folytak. Az RDD a továbbiakban e problémakör minden irányú kutatását támogatni kívánja.

A primer kommunikáció kutatása

35–37. A Leicester University Primary Communications Research Centre (Primer Kommunikáció Kutatási Központ) az RDD támogatásával jelentést készített *a referálás, a tudományos monográfiák készítésének problémáiról*, a tudományos anyag maximális vizuális hatást kiváltó prezentálásáról és *a tudományos információ népszerűsítéséről*. Folyamatban van a „*csináld magad!*” kiadásról és a tudományos könyvkiadás gazdasági aspektusairól szóló munka. Néhány súlyponti programot a

Központra kívül folytatnak, pl. egy szinoptikus folyóirat kiértékelése, kiadói feldolgozóközpontok létrehozhatósága az Egyesült Királyságban, új technikák alkalmazása a primer kiadásban.

Public library kutatások

38. A public library-kra, azaz a közművelődési könyvtárakra vonatkozó kutatásokat az Osztály a Library Advisory Council for England (Angol Könyvtári Tanácsadó Bizottság) felkérésére ösztönzi. Különös hangsúlyt kapnak a szűkös pénzforsorok optimalizált kihasználására vonatkozó és a kooperációs tervek.

39. *Támogatott programok:* kooperatív beszerzési politika megvalósíthatósága Kelet-Angliában, az American Library Association által kifejlesztett tervezési kézikönyv kipróbálása, kísérleti on-line szolgálatok hatásának ellenőrzése.

Egyéb súlyponti feladatok

40. Az alapok egy kisebb része *külföldi tanulmányutak* támogatására és belföldi ösztöndíjakra szolgál.

41. Az eredmények elterjesztése az RDD-n belül külön részleg alakult. Itt történik az információs tisztviselők honorálására és információs központok támogatására szolgáló alapok adminisztrálása is.

42. 1978-ban az eredmények elterjesztésének előmozdítása céljából az RDD tanácskozássra hívta össze a könyvtári-információs illetékességű országos vezető szervezetek képviselőit.

Befejezés

43. Bár a súlyponti feladatok kijelölése erős szelekcióval történt, az egyes területeken az előrehaladás egyenlőtlen mértéke következtében az RDD munkatársai *túlterheléssel dolgoznak*.

44. A feladatok teljesítésében sok segítséget nyújt a *külső tanácsadók kiépített apparátusa* s a különböző bizottságok, központok és ad-hoc szemlélő közösségek sora.

45-46. Ugyancsak nagy jelentőségük van az RDD munkájában a kormányzathoz fűződő közvetlen, vagy az *Interdepartmental Co-ordinating Committee on Scientific and Technical Information* (A Tudományos és Műszaki Információ Tárcaközi Koordinációs Bizottsága) útján fenntartott kapcsolatoknak, valamint a könyvtári-információs terület országos szervezeteivel (Aslib, Library Association) folytatott kooperatív vállalkozások-

nak. Az utóbbiak jelentős szerepükért támogatásban részesülnek az RDD-től.

/Research priorities, 1971-81: The approach of the British Library's R & D Department. = Journal of Documentation, 35. köt. 2. sz. 1979. p. 137-150./

(Csűrly István)

Beszámoló európai számítógépes információs központokban tett látogatásokról

LUCY A. TEDD (College of Librarianship, Wales) a *British Library Research and Development Department* anyagi támogatásával 1977 végén hét európai ország 12 számítógépes információs intézményét látogatta meg. A látogatás fő célja a számítógépek hasznosításával kapcsolatos tapasztalatszerzés volt, ami az EURONET 1979-re tervezett indulása előtt különösen hasznosnak ítélték.

A meglátogatott intézmények jellemzése

1. Norwegian Centre for Informatics, NSI (Norvégia)

Ipari, kutató és kormányzati intézményeket lát el információval, kiadványokat publikál, információs szolgáltatásokat nyújt, a SCANNET norvégiai csomópontja. A közelmúltban saját számítógépet (NORD-10/S) vásárolt, amelyet a SCANNET útján on-line keresésre, valamint indexkészítésre kíván felhasználni. A SCANNET-en kívül az ESA, a LIS és az SDC szolgáltatásait is igénybe veszi.

2. Centre for Scientific and Technical Information and Documentation of the Netherlands Organisation for Applied Scientific Research, CID-TNO (Hollandia)

1977 júliusában alakult. 4500 dolgozója és külső megrendelők számára szelektív információterjesztési (CAC) és retrospektív keresési (ESA, BLAISE, LIS, SDC) lehetőséget kínál.

3. French Textile Institute, ITF (Franciaország)

1968-ban az Intézet együttműködést kezdeményezett hasonló profilú intézményekkel egy nemzetközi textilipari információs szolgálat (TITUS) létrehozására. Információs főosztályán 22 munkatárs dolgozik, munkájuk feloleli az input koordinálását, a software-munkálatokat és az adatbázisból történő szolgáltatásokat. A TITUS